

Leardoelen

Troch de útlis en oefeningen yn dit katern:

...wit ik mear oer de ferskillende ei-lûden yn it Frysk;
...kin ik inkelde tiidwurden mei ei-lûden deryn bûge;
...kin ik sizze hoe let oft it is, of hoe let ik wat doch;
...ken ik mear Fryske wurden foar iten en drinken;
...kin ik mei ien ôfprate en wat sizze oer it plak, de tiid en it waar.

Door de uitleg en oefeningen in dit katern:

...weet ik meer over de verschillende ei-klanken in het Fries;
...kan ik enkele werkwoorden mei ei-klanken erin vervoegen;
...kan ik zeggen hoe laat het is, of hoe laat ik iets doe;
...ken ik meer Friese woorden voor eten en drinken;
...kan ik met iemand afspreken en iets zeggen over de plek, de tijd en het weer.

De lûden ei, ij, aai en ai

Oer de ei en ij

De klanken **ei** en **ij** komme beide foar yn it Frysk. De measten sprekke de **ij** itselde út: *nij*, *trije*, *benij*d.

De **ei** klinkt op 'e Klaai oars as yn 'e Wâlden, lykas in wurden as *heit*, *wein* en *dei*.

Soest sizze kinne, yn it westen klinkt de ei in bytsje as "ôôi", mar yn it easten 'gewoan' as **ij**.

Lju út De Westereen brûke faak in "ee" yn plak fan de **ei** of **ij**: "De *treen* rydt *treeje* rûntsjes, in *hiel een*". Mar, útsein yn de plaknamme De Westereen, sa skriuwe wy dat dus net!

Understeande koarte wurdjes klinke op 'e Klaai as mei **ij**, mar yn 'e Wâlden as mei "ie": *My*, *Dy*, *Hy*, *Sy*, *Wy*, *By*. Beide binne goed Frysk, it is in dialektferskil.

Oer de aai en ai

In oar lûd dat likernôch itselde klinkt, is **aai/ai**. Ek dêrby hearre wy ferskil yn útspraak troch de provinsje hinne. Ast it op 'e Klaai oer aaien hast, dan klinkt it sawat tusken (it NL'ske) 'aaien' en 'oaien' yn. Yn 'e Wâlden sitte se tichterby it Nederlânske 'aaien'.

De **ai** is wat koarter as **aai**. Wurden mei **aai** kinne **ai** krije as se langer makke wurde.

Foarbyldwurden

ij		ei		aai		ai	
nije	<i>nieuwe</i>	nei	<i>na/naar</i>	kaai	<i>sleutel</i>	kaike	<i>sleuteltje</i>
bij	<i>bij</i>	bei	<i>bes</i>	aaien	<i>eieren</i>	aike	<i>eitje</i>
krije	<i>krijgen</i>	meitsje	<i>maken</i>	swaaie	<i>zwaaien</i>	laitsje	<i>lachen</i>
frij	<i>vrij</i>	feint	<i>vent</i>	ferdraaid	<i>verdraaid</i>	mais	<i>mais</i>
snije	<i>sneeuwen/ snijden</i>	snein	<i>zondag</i>	Klaaifrysk	<i>Kleifries</i>	maitiid	<i>lente</i>

Tip: lês de wurden lûdop foar, foar dysels of mei de hiele klasse!

Wat falt jim op oan de wurden mei **ij** en de Nederlânske oersetting?

Opdracht 1 – Stavering fan ei, ij, aai en ai

- a. Hokker wurdt past yn de sin?
1. **Myn freondin Jaike hat juster in moaie trui kocht.**
 - a. Neie
 - b. Nije
 2. **Us mem graach yn 'e tún te sinnebaaien.**
 - a. Lijt
 - b. Leit
 3. **..... ik op 'e stoepe krytsje?**
 - a. Mij
 - b. Mei
 4. **Sille wy mei ús nei de bios ta?**
 - a. Beiden
 - b. Bijden

Kies de goede oersetting.

5. **drie**
 - a. trije
 - b. treie
6. **maken**
 - a. mijtsje
 - b. meitsje
7. **klagen**
 - a. kleie
 - b. klije
8. **vrij**
 - a. frij
 - b. frei

- b. Set de neikommende wurden oer nei it Frysk.

1. geslagen	6. lachen
2. bessen	7. regen
3. bijen	8. raken
4. wagen	9. verkleiden
5. zegen	10. aardbei

Klear? Tsjek dyn antwurden mei Frysker en ferbetterje as dat nedich is.

Hoefolle hiest der yn ien kear goed? *fan de 10*

Opdracht 2 – Stavering fan ei, ij, aai en ai

Kinsto de sinnen kompleet meitsje? Brûk Frysker as dat nedich is.

Folje yn: *ij* / *ei* / *ai* / *aai*

1. Der sit in b..... yn 'e sûpengroattenbr..... te gûnzjen.
2. Op sa'n moaie d..... wol ik gjin spul m..... dy jonges hawwe.
3. It lytse berntsje seach n.....sgjirrich nei de k.....zer.
4. Yn de l.....te fan it hûs l..... er plat op 'e búk n..... de sylboat te sjen.
5. 'Dy pleager..... wol ik net l.....e,' sei heit.
6. Ik bin ben.....d oft de n.....e m.....wurker der al is.
7. Yn de tr.....n fan Nijmegen nei De P.....n sitte twa br.....dzjende beppes.
8. Ik kr..... noch jild fan de n.....ster.
9. Wy l.....tsje, omdat de ierdb.....en lekker sm.....tsje.

In pear tiidwurden

De lûden dy't wy dit tema leard hawwe (**ei**, **ij**, **aai** en **ai**) fine wy ek yn tiidwurden. Om te begjinnen, in regelmjittich tiidwurd: swaaie. Sa ast miskien noch wol witst, kinst by in regelmjittich tiidwurd fêste útgongen brûke:

reg.tw. op -e	notiid	doetiid	mulwurd
ik	stam	stam+te/de	stam+t/d
do	stam+st	stam+test/dest	
hy/sy/it	stam+t	stam+te/de	
wy/jim/sy/jo	stam+e	stam+ten/den	

Sa krije wy, mei de aai:

Swaaie (zwaaien)	Notiid	Doetiid	Mulwurd
ik	swaai	swaai+de	ik ha swaai+d
do	swaai+st	swaai+dest	
hy/sy/it	swaai+t	swaai+de	
wy/jim/sy/jo	swaai+e	swaai+den	

Hjirûnder trije foarbylden fan tiidwurden mei de klanken **ei**, **ij** en **ai** deryn.

It binne ûnregelmjittige tiidwurden, dy hâlde net fêst oan de útgongen hjirboppe.

Silst se dus leare moatte!

Meitsje (maken)	Notiid	Doetiid	Mulwurd
ik	meitsje	makke	ik ha makke
do	makkest	makkest	
hy/sy/it	makket	makke	
wy/jim/sy/jo	meitsje	makken	

Krije (krijgen)	Notiid	Doetiid	Mulwurd
ik	krij	krige	ik ha krigen
do	krigest	krigest	
hy/sy/it	kriget	krige	
wy/jim/sy/jo	krije	krigen	

Laitsje (lachen)	Notiid	Doetiid	Mulwurd
ik	laitsje	lake	ik ha lake
do	lakest	lakest	
hy/sy/it	laket	lake	
wy/jim/sy/jo	laitsje	laken	

Opdracht 3 – Oefenje mei de tiidwurden

Jou de korrekte foarm fan it tiidwurd, it kin gean om notiid óf doetiid.

1. Ik aanst in leske Frysk. (meitsje)
2. Welmoed juster in kuierke troch de bosk. (meitsje)
3. Piter en ik hawwe noch nea rûzje (meitsje)
4. Do as in ko mei pineholle. (laitsje)
5. Wy soenen dochs wat mear moatte. (laitsje)
6. Hawwe jim in protte mei-inoar? (laitsje)
7. Hy in diploma en in horloazje, doe't er slagge wie. (krije)
8. wy noch in twadde bakje tee? (krije)
9. Jo hawwe fan my in moai bosk blommen (krije)
10. Doe't de bel gie, de bern allegear nei harren âlden. (swaaie)
11. De keninginne altyd sa elegant as se foarbyrydt yn de koets. (swaaie)
12. Doe't it feest dien wie, hawwe wy beppe mei ús allegear (útswaaie)

Iten en Drinken

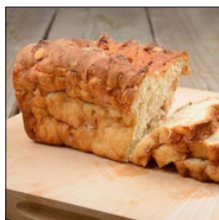
Klasse 2

(boere)bûter	(room)boter
bôle	brood
sûkerbôle	suikerbrood
molke	melk
sop	sap / soep
fleis(guod)	vlees(waren)
ierappels	aardappelen
griente	groente
tsiis	kaas
woarst	worst
aaïen	eieren
yochert	yoghurt
brij	pap
poeiermolke	chocolademelk
sjips	chips
nútsjes	nootjes
broadsjes	broodjes
sûkelade	chocolade
moal	meel
pankoekmiks	pannenkoekenmix
rys	rijst
spagetty/makaroany	spaghetti/macaroni
nasy/bamy	nasi/bami
slachrjemme	slagroom
(sines)apelsop	(sinaas)appelsap
par	peer
slaad	sla
druven	druiven
spinaazje	spinazie
(blom)koal	(bloem)kool
smots	moes
woartels	wortels
sprútsjes	spruitjes
beantsjes	boontjes
iis(ko's)	ijs(jes)
kofje	koffie
tee	thee
moarnsbrochje	ontbijt
middeismiel	middaget
jûnsiten	avondmaal
buorrelhapke	borrelhapje

Opdracht 4 – Puzel: iterij

Hjirûnder sjochst 10 plaatsjes fan wurden út de wurdskat by dit tema. Skriuw it Fryske wurd derby en sykje de wurden dan op yn de puzel. Kinsto al goed Frysk? Besykje de wurden dan sûnder help fan de wurdskat op te skriuwen. Ast help nedich hast, meist spike yn de list mei wurden.

.....

.....

.....

.....

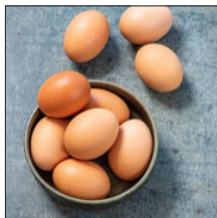
.....

.....

.....

.....

.....

.....

e	m	i	z	i	c	q	o	l	f	x	x
n	s	û	k	e	r	b	ô	l	e	m	d
o	w	o	a	r	s	t	r	p	y	a	h
t	y	w	o	a	r	t	e	l	s	g	h
n	n	m	o	p	i	k	o	f	j	e	u
r	b	b	r	p	n	e	u	z	i	s	z
t	t	w	i	e	ú	k	n	t	p	h	o
z	v	j	w	l	t	o	r	g	s	a	p
p	s	i	p	s	s	s	w	h	w	q	r
f	g	g	w	y	j	w	i	x	m	w	y
i	d	y	b	y	e	j	r	i	n	v	x
a	v	b	i	n	s	o	u	p	s	k	f

Opdracht 5 – Wurdskat: iten en drinken

Jou it Fryske wurd dat by de omskriuwing past. Begrypst de omskriuwing net? Meitsje dan gebrûk fan Frysker. Skriu ek it lidwurd (*de/it*) derby.

1. Dit smar ik altyd op de bôle, oars bliuwt de hagelslach net plakken.

.....

2. Dit suvelprodukt fan de ko drink ik by it moarnsiten.

.....

3. Dit iten is der yn ferskate farianten: griente..., tomate..., hinne...

.....

4. Dizze lekkernij fan kakaobeanen kin ik net wjerstean.

.....

5. Lange slierten pasta dy't faak mei bolonêzesaus iten wurdt.

.....

6. Lytse griene koaltsjes dy't faak bitter smeitsje.

.....

7. Dit wite guod is nedich om koekjes te bakken.

.....

8. Ast fegetariër bist, ytst dit net.

.....

9. Dit is hearlik op in stikje apeltaart.

.....

10. Op waarme dagen ferkuollet dit neigesetsje in bytsje.

.....

Opdracht 6 - Wat stiet der op it menu?

- a. **Stel inoar om beurten in fraach oer ûndersteand wykmenu.** Bygelyks: *Wat ytstoe tongersdeitemiddei as middeisiten?* Fier it petear – fansels – folslein yn it Frysk.

Dag	Ontbijt	Lunch	Avondeten
Maandag	pap met melk, koffie	brood met boter en kaas, tomatensoep	aardappelen, vlees en wortels
Dinsdag	brood met boter en suikerbrood, melk	brood en yoghurt met fruit	spaghetti met groente
Woensdag	pannenkoeken met suiker, thee	broodjes met kaas, sinaasappelsap	rijst met vlees en boontjes
Donderdag	yoghurt met druiven, koffie	brood met boter en eieren	aardappelen, vlees en spruitjes
Vrijdag	suikerbrood met boter, melk	broodjes met kaas en worst, chocolademelk	nasi/bami met groente
Zaterdag	pannenkoeken met slagroom, sinaasappelsap	brood met vleeswaren, groentesoep	aardappelen, vlees en bloemkool
Zondag	pap met melk, suikerbrood en boter, thee	broodjes met boter, kaas en eieren	pannenkoeken

- b. **Kies no ien dei en stal dyn ideale menu gear. Meist fansels ek wurden brûke dy't net yn de wurdlist steane.**

Dizze dei ha ik keazen:

Sa soe myn ideale menu derút sjen:

FRY: NL: ontbijt

FRY: NL: lunch

FRY: NL: avondeten

Kloktiden

Om sizze te kinnen hoe let oft it is, brûkst fansels de Fryske sifers **ien** oant en mei **tolve** foar de oeren, mar yn in protte gefallen ek foar de minuten. Bygelyks:

1.00 / 13.00 oere	It is ien oere (middeis).
3.00 / 15.00 oere	It is trije oere.
11.00 / 23.00 oere	It is alve oere.

Yn dy foarbylden brûkst noch ‘gewoan’ it hiele sifer. Yn oare gefallen komt der alle kearen “-en” achter te stean, sjoch mar:

2.30 oere	It is healwei trijen.	<i>(healwei sprekst út as ‘jelve’)</i>
16.15 oere	It is kertier oer fjouweren.	
17.45 oere	It is kertier foar seizen.	<i>(de -s fan seis wurdt in z!)</i>

Wat noch typysk Frysk is, is dat wy net “tsien foar/oer healwei ...” sizze, mar altyd “tweintich foar/oer ...”:

4.40 oere	It is tweintich foar fiven .	<i>(fan fiif nei fiven!)</i>
20.20 oere	It is tweintich oer achten .	

Yn oare gefallen: It is ... (minuten) foar/oer**en**. of It is ... foar/oer healwei**en**.

→ Hjir stiet it wurd ‘minuten’ tusken heakjes, want dat kinst fuortlitte;

21.07 oere	It is sân minuten oer njoggen en .
11.50 oere	It is tsien foar tolven.

Opdracht 7 – Sa let is it

a. Set de tiden oer nei goed Frysk. Begjin hieltyd mei “It is ...”.

1. 9.45 oere
2. 12.30 oere
3. 16.05 oere
4. 5.25 oere
5. Het is zeven uur
6. Het is kwart over elf
7. Het is vijf minuten voor twee
8. (!) Het is tien over half zes

b. Set de sinnen yn de goede folchoarder, fan ier nei let.

As it helpt kinst de digitale tiid derby skriuwe.

- A. It is tweintich foar fiven moarns.
- B. It is fiif oer sân en moarns.
- C. It is healwei achten moarns.
- D. It is fiif foar healwei fiven moarns.
- E. It is kertier oer njoggenen moarns.

De goede folchoarder is:

Opdracht 8 – Hoe let...?

Sykje in klasgenoat op en stel inoar fragen. Begjin de fraach hieltyd mei “Hoe let ...?”. De oar jout antwurd en stelt de fraach werom. Dêrnei betinkt de oar in nije fraach.

Besykje fragen te betinken dy’t helpe om inoar kennen te learen, lykas Jantsje en Hindrik hjir:

Jantsje: Hoe let ite jim thús altyd waarm?

Hindrik: Wy ite altyd waarm om seis oere. En jim?

Jantsje: Wy ite altyd letter, as heit thúskomt. Dat is om healwei achten.

Hindrik: Hoe let moatsto altyd op bêd?

Jantsje: Troch de wike moat ik om njoggen oere op bêd, mar dan lêe ik altyd noch wat.

Yn it wykein mei ik letter. En do?

Hindrik: Ik mei it sels bepale, mar ik hâld fan sliepen. Ik lis eins altyd om healwei tsienen al, útsein as der wat bysûnders op telefyzje is.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Opdracht 9 – Tiidwurden en mear

Sjoch nei it plaatsje en folje it goede tiidwurd yn.

Betink dus: giet it hjir om *swaai*, *krije*, *laitsje* of *meitsje*?

Folje ek de Fryske oersetting fan de wurden of kloktiden tusken heakjes yn.

a. Folje de **notiid** yn:

1. Dy twa freonen harren slop ûnder it (ijs eten).

2. It famke by it middeisiten (chocolademelk).

3. Ik jûn om (half zes) de (spinazie) klear.

4. Wolsto de auto eefkes ? Hy kin sa net oan de lader
en ik moat om (9.00) fuort.

5. Do kinst jûn de (bloemkool)
om (kwart over vijf) út 'e oven

b. Folje no de **doetiid** yn.

1. Dy twa freonen harren slop.
2. It famke poeiermolke.
3. Ik juster spinaazje klear.
4. Hasto de auto noch? Dan kin er oan de lader.
5. Hasto op 'e tiid de blomkoal út de oven?

Romte, tiid en waar

Klasse 2

Frysk

romte / plak

binnendoar / yn 'e hûs

bûtendoar

yn 'e tún

yn 'e bosk

yn 'e buorren

yn 'e stêd

op it (sport)fjild

thús

fuort

tiid

...temoarn / moarns

...temiddei / middeis

...tejûn / jûns

...tenacht / nachts

ier / betiid

let

it is ljocht/tsjuster bûten

waar

de sinne skynt

it is moai waar

it reint

der falt snie (it snijt)

it friest

der stiet in hurde wyn (it waait hurd)

it is drûch

Nederlands

plaats / plek

binnen

buiten

in de tuin

in het bos

in het centrum

in de stad

op het (sport)veld

thuis

weg (van huis)

tijd

...ochtend / 's ochtends

...middag / 's middags

...avond / 's avonds

...nacht / 's nachts

vroeg

laat

het is licht/donker buiten

weer

de zon schijnt

het is mooi weer

het regent

er valt sneeuw (het sneeuwt)

het vriest

er staat een harde wind (het waait hard)

het is droog

Opdracht 10 – Oefenje mei wurdskat en skriuwen

a. Meitsje der folsleine sinnen fan. Brûk wurden foar romte, tiid en waar, mar ek tiidwurden en wurden foar minsken. Der binne in hiel soad antwurden mooglik!

1. mei ik graach te yn 'e
2. Ik soe hjoed te, mar, dat ik bliuw mar thús.
3. makket my wekker en ik sjoch op de klok. Wat is it!
4. Snee..... ha ik ôfpraat mei ôfpraat
Dêrwei geane we te Teminsten, as it net!
5. Hoera, al in pear dagen! Miskien krije we dan dóchs in Alvestêdetocht.
Ik sil fuort yn sjen om nije redens.

Ruilje dyn antwurden mei dyn klasgenoat en sjoch it wurk fan de oar nei.

Binne de sinnen korrekt? Ferbetterje dyn sinnen as dat nedich is.

b. Kies út de Stipekaart 'Romte, tiid en waar' **3 wurd(groep)en** (fan elke kategory ien) en skriu se hjirûnder op.

Romte:

Tiid:

Waar:

Skriuw no in koart ferhaal mei dysels as haadpersoan en mei yn alle gefallen dizze trije wurden deryn. It ferhaaltsje moat op **syn minst** út fiif folsleine sinnen bestean en einige mei in cliffhanger... It giet by dizze opdracht **net** om de stavering.

.....

.....

.....

.....

.....

.....